

Krigsmaterielexporten år 2000

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2000/01:114 Redogörelse för den svenska exportkontrollpolitiken och exporten av krigsmateriel år 2000, vilken föreslås bli lagd till handlingarna. Utskottet behandlar också de motioner som väckts med anledning av skrivelsen samt ett antal andra motioner från den allmänna motionstiden 2000/01. Motionerna rör främst förslag på hur krigsmaterielexporten i olika avseenden skulle kunna begränsas, men förslag finns också om att Sverige skall arbeta för gemensamma bindande EU-regler på området.

Till betänkandet har fogats åtta reservationer och tre särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet.....	6
Skrivelsens huvudsakliga innehåll.....	6
Sammanfattning och bakgrund.....	6
Den svenska krigsmaterielexporten år 2000.....	6
Lagen om krigsmateriel.....	7
Riktlinjerna för krigsmaterielexport.....	7
Inspektionen för strategiska produkter.....	8
Exportkontrollrådet (EKR).....	8
Informationsverksamhet avseende exportkontroll.....	9
FN-registret och annan internationell rapportering om vapenöverföringar.....	9
Exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden.....	11
Svensk krigsmaterielexport år 2000.....	12
Beviljade utförseltillstånd.....	13
Faktiska leveranser.....	14
Fördelning av exporten på materielslag.....	15
Exportens geografiska fördelning.....	16
Sammanfattning av motionerna.....	17
Motioner med anledning av skrivelse 2000/01:114.....	17
Motioner från allmänna motionstiden 2000/01.....	18
Utskottets överväganden.....	19
Aktuella initiativ för att begränsa vapenhandeln.....	19
Regelverket och dess tillämpning.....	20
EU:s uppförandekod och internationellt samarbete.....	22
Krigsmaterielexport till enskilda stater och områden.....	24
Klusterbomber och utarmat uran i ammunition.....	25
Övriga frågor.....	27
Reservationer.....	28
1. Ny lagstiftning för krigsmaterielexport (punkt 2) (v).....	28
2. Export av övrig krigsmateriel (punkt 3) (v) och (mp).....	28
3. Demokratikriteriet (punkt 4) (v) och (mp).....	29
4. Följdlleveranser (punkt 5) (v) och (mp).....	29
5. EU-gemensamma regler för krigsmaterielexport (punkt 6) (m).....	30
6. Offentlig redovisning av avslagsbeslut (punkt 7) (v) och (mp).....	30
7. Utarmat uran i ammunition (punkt 12) (v) och (mp).....	30
8. WEAG-medlemskap (punkt 14) (v) och (mp).....	31
Särskilda yttranden.....	32
1. Tolkning av nuvarande regelverk (punkt 1) (v).....	32

2. Krigsmaterielexport till enskilda stater och områden (punkt 10)	
(v).....	32
3. Krigsmaterielexport till enskilda stater och områden (punkt 10)	
(v), (c) och (fp).....	32
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	34
Skrivelsen.....	34
Följdmotioner.....	34
Motioner från allmänna motionstiden	35

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Med hänvisning till de motiveringar som framförs under Utskottets överväganden föreslår utskottet att riksdagen fattar följande beslut:

1. Tolkning av nuvarande regelverk

Riksdagen avslår motion 2000/01:U16 yrkande 1.

2. Ny lagstiftning för krigsmaterielexport

Riksdagen avslår motion 2000/01:U16 yrkande 2.

Reservation 1 (v)

3. Export av övrig krigsmateriel

Riksdagen avslår motion 2000/01:U16 yrkande 3.

Reservation 2 (v, mp)

4. Demokratikriteriet

Riksdagen avslår motion 2000/01:U16 yrkande 5 samt förklarar motion 2000/01:U408 besvarad med vad utskottet anfört.

Reservation 3 (v, mp)

5. Följdleveranser

Riksdagen avslår motion 2000/01:U16 yrkande 10 samt förklarar motion 2000/01:U16 yrkandena 11 och 12 besvarade med vad utskottet anfört.

Reservation 4 (v, mp)

6. EU-gemensamma regler för krigsmaterielexport

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:U15 yrkandena 1 och 2 samt 2000/01:U411 yrkandena 1 och 2.

Reservation 5 (m)

7. Offentlig redovisning av avslagsbeslut

Riksdagen avslår motion 2000/01:U16 yrkande 4.

Reservation 6 (v, mp)

8. EU:s uppförandekod

Riksdagen förklarar motion 2000/01:U16 yrkande 7 besvarad med vad utskottet anfört.

9. Samarbete mellan svenska företag och företag i andra EU-länder

Riksdagen avslår motion 2000/01:U16 yrkande 8.

10. Krigsmaterielexport till enskilda stater och områden

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:U16 yrkandena 13 och 14,
2000/01:U616 yrkandena 1 och 2 och 2000/01:U633 yrkande 2.

11. Klusterbomber

Riksdagen avslår motion 2000/01:U401 yrkande 1.

12. Utarmat uran i ammunition

Riksdagen avslår motion 2000/01:U401 yrkande 2.

Reservation 7 (v, mp)

13. Omställningsprogram för försvarsindustrin

Riksdagen avslår motion 2000/01:U16 yrkandena 6 och 9.

14. WEAG-medlemskap

Riksdagen avslår motion 2000/01:U402 yrkande 9.

Reservation 8 (v, mp)

15. Skrivelsen

Riksdagen lägger skrivelse 2000/01:114 Redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten år 2000 till handlingarna.

Stockholm den 31 maj 2001

På utrikesutskottets vägnar

Viola Furubjelke

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Viola Furubjelke (s), Sören Lekberg (s), Berndt Ekholm (s), Lars Ohly (v), Holger Gustafsson (kd), Bertil Persson (m), Carina Hägg (s), Liselotte Wågö (m), Marianne Jönsson (s), Murad Artin (v), Sten Tolgfors (m), Marianne Samuelsson (mp), Karl-Göran Biörsmark (fp), Birgitta Ahlqvist (s), Karin Enström (m), Agne Hansson (c) och Rosita Runegrund (kd).

Redogörelse för ärendet

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

Sammanfattning och bakgrund

Kontrollen av krigsmaterielexporten är grundad på nationellt fastställda regler även om inslaget av internationell dialog ökat under senare år, framför allt inom ramen för EU-samarbetet. Kontrollen av produkter med dubbla användningsområden bygger i första hand på internationellt samarbete inom ramen för särskilda överenskommelser där parterna åtar sig att i vissa situationer förhindra spridningen av de produkter som omfattas.

Den 28 september 2000 trädde en ny EG-förordning (nr 1334/2000) i kraft om upprättandet av en ny gemenskapsordning för kontroll av produkter och teknik med dubbla användningsområden (EGT nr L 159, 30.6.2000). Den nya förordningen innebär att exportkontrollen inom EU på detta område ytterligare har harmoniserats och att utrymmet för och behovet av nationella särregleringar sålunda har minskat. Detta har föranlett en omfattande ändring av den svenska lagstrukturen och antagandet av en ny lag (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden samt tekniskt bistånd.

På krigsmaterielområdet präglas skeendet av den europeiska försvarsindustrins rationalisering. De senaste åren har en rad gränsöverskridande sammanslagningar och samarbeten ägt rum. Denna utveckling förväntas fortsätta.

Sverige deltar aktivt i det internationella samarbetet i ett flertal internationella forum för att främja en ansvarsfull exportpolitik, effektiva exportkontrollprocedurer och ökad öppenhet på området.

Den svenska krigsmaterielexporten år 2000

I skrivelsen konstateras att exporten av krigsmateriel från Sverige är begränsad. Enstaka försäljningar av större system orsakar därför kraftiga svängningar uppåt eller nedåt i den årliga statistiken som inte kan förknippas med någon långsiktig trend.

Värdet av den totala fakturerade försäljningen av krigsmateriel (inom och utom riket) under år 2000 uppgick till 11 107,8 miljoner kronor, motsvarande en minskning med ca 1 % jämfört med år 1999. Värdet av exportleveranserna av krigsmateriel under år 2000 var 4 371 miljoner kronor, en ökning med 19,6 % jämfört med föregående år räknat i löpande priser. Exporten svarade således för drygt 39 % av försvarsindustrins totala fakturerade försäljning av krigsmateriel under året. Krigsmaterielexportens andel av den totala varuexporten har under år 2000 ökat från 0,52 % till 0,55 %.

Värdet av de utförseltillstånd som beviljats har under 2000 minskat med 35 % från föregående års 7 153 miljoner kronor till årets 4 640 miljoner kronor. Denna minskning har uteslutande skett avseende materiel som klassas

som övrig krigsmateriel (ÖK). Jämfört med 1999 har utförseltillstånden i ÖK-kategorin under 2000 minskat med knappt 63 %. Beviljade utförseltillstånd avseende krigsmateriel för strid (KS) har i stället ökat med knappt 119 % från 1 082 miljoner kronor år 1999 till 2 369 miljoner kronor 2000.

Lagen om krigsmateriel

Tillverkning och utförsel av krigsmateriel regleras genom lagen (1992:1300) om krigsmateriel (ändrad senast i 2000:1248) och förordningen (1992:1303) om krigsmateriel (ändrad senast i 2000:64). Båda författningarna trädde i kraft den 1 januari 1993 och ersatte lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m. och lagen (1988:558) om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m. med tillhörande förordningar.

Den nuvarande lagen bygger i allt väsentligt på den tidigare lagstiftningen liksom på tidigare praxis. Jämfört med denna innehåller den emellertid en vidgning av krigsmaterielbegreppet samt förenklingar, förtydliganden och moderniseringar av de bestämmelser som gäller för kontrollen över tillverkning och för utlandssamverkan avseende krigsmateriel. Numer omfattar kontrollen även gemensam utveckling och tillverkning av krigsmateriel.

Krigsmaterielagen föreskriver att krigsmateriel inte får tillverkas utan tillstånd. Även all försvarsindustriell utlandssamverkan förutsätter tillstånd. Med utlandssamverkan förstås exportförsäljning eller annat tillhandahållande (bl.a. överlåtelse eller förmedling) av krigsmateriel.

Riktlinjerna för krigsmaterielexport

Enligt 1 § andra stycket lagen (1992:1300) om krigsmateriel får tillstånd enligt lagen lämnas endast om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik. De närmare principerna för prövningen har lagts fast i regeringens praxis och har kommit till uttryck i regeringens riktlinjer för krigsmaterielexport och annan utlandssamverkan som riksdagen också ställt sig bakom (jfr prop. 1991/92:174 s. 41 f., prop. 1995/96:31 s. 23 f. och bet. 1992/93:UU1).

Riktlinjerna är vägledande för Inspektionen för strategiska produkter (ISP) vid prövningen av ärenden om tillstånd enligt lagen och förordningen om krigsmateriel.

Riktlinjerna är försedda med två övergripande kriterier för när tillstånd enligt lagen kan lämnas, nämligen dels att utlandssamverkan är erforderlig för att tillgodose det svenska försvarets behov av materiel eller kunnande eller i övrigt är säkerhetspolitiskt önskvärd, dels att samverkan inte står i strid med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik.

I riktlinjerna preciseras också de faktorer som bör beaktas i samband med prövningen av ett enskilt ärende. Ett grundkrav vid prövningen av ett enskilt ärende är att alla för ärendet betydelsefulla omständigheter skall beaktas, oavsett om de uttryckligen anges i riktlinjerna eller ej.

Riktlinjerna framhåller särskilt den vikt som vid den utrikespolitiska bedömningen av varje utförelse skall fästas vid respekten för mänskliga rättigheter i mottagarlandet. Situationen i mottagarlandet vad gäller mänskliga rättigheter skall alltid vägas in även i de fall då det är fråga om utförelse av materiel som i sig inte kan användas för att kränka mänskliga rättigheter.

Riktlinjerna anger tre typer av *ovillkorliga hinder* som, om de inträffar, anses omöjliggöra export. De tre är: sanktion beslutad av FN:s säkerhetsråd, internationella överenskommelser som Sverige biträtt (t.ex. EU-sanktioner) samt exportstopp som påbjuds enligt de folkrättsliga reglerna om export från neutral stat under krig.

Inspektionen för strategiska produkter

Inspektionen för strategiska produkter (ISP) inrättades den 1 februari 1996, med ansvar för den kontroll som föreskrivs i lagen (1992:1300) om krigsmateriel och lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd, med tillhörande förordningar. Inspektionen övertog därmed ansvaret för merparten av de ärenden som tidigare beslutades av regeringen efter beredning i Krigsmaterielinspektionen (KMI) och den enhet inom Utrikesdepartementet som svarade för strategisk exportkontroll. Sedermera har ISP även utsetts att vara nationell myndighet inom ramen för FN:s konvention om förbud mot kemiska vapen (CWC). ISP ansvarar således för tillstånds- och utförelsefrågor avseende såväl krigsmateriel som produkter med både civil och militär användning (produkter med dubbla användningsområden eller *dual use*-produkter).

Exportkontrollrådet (EKR)

Enligt 10 kap. 6 § regeringsformen skall regeringen i utrikesärenden av större vikt om möjligt överlägga med Utrikesnämnden före avgörandet. Vissa utförelseärenden som rör krigsmateriel är av sådan art att överläggning med nämnden är påkallad. Det har emellertid bedömts önskvärt att ge även andra enskilda utförelseärenden av principiell vikt en bredare politisk förankring. Riksdagen beslutade därför år 1984 på grundval av proposition 1984/85:82 om ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport att en rådgivande nämnd i krigsmaterielefrågor skulle inrättas. Nämnden ombildades den 1 februari 1996 till Exportkontrollrådet i samband med tillskapandet av Inspektionen för strategiska produkter (ISP). Samtidigt breddades dess sammansättning för att återspegla den bredare sammansättning som Utrikesnämnden i dag har. I Exportkontrollrådet är därför samtliga riksdagspartier representerade. Rådet har tio ledamöter. En aktuell lista på rådets ledamöter finns på ISP:s webbplats (www.isp.se).

Informationsverksamhet avseende exportkontroll

Sverige verkar internationellt för en ökad öppenhet kring handeln med krigsmateriel. Även nationellt görs ansträngningar för att sprida kunskap inom detta område. Regeringens offentligt redovisade årliga skrivelse om den svenska exporten är ett led i regeringens ansträngningar för ökad öppenhet. Den årliga skrivelsen publiceras på svenska och engelska och finns tillgänglig på webbplatserna www.ud.se, www.lagrummet.gov.se, www.regeringen.se samt i Rixlex (www.riksdagen.se). För att främja informationstillgången på detta område internationellt har Sverige bidragit ekonomiskt till SIPRI:s internetdatabas (www.sipri.se) som innehåller information om nationella och internationella exportkontrollsystem samt viss statistik över innehav och export.

FN-registret och annan internationell rapportering om vapenöverföringar

Förenta nationernas generalförsamling antog i december 1991 en resolution som anmodar medlemsländerna att årligen till ett register över konventionella vapen redovisa såväl sin import som sin export av tyngre konventionella vapen. Handeln med följande sju vapenkategorier rapporteras: stridsvagnar, pansrade stridsfordon, grovt artilleri, stridsflygplan, attackhelikoptrar, stridsfartyg och robotar/robotlavetter.

I samråd med försvarets myndigheter och Inspektionen för strategiska produkter (ISP) sammanställer Utrikesdepartementet aktuella uppgifter som i enlighet med den ovannämnda resolutionen överlämnas till FN.

Sverige verkar på olika sätt för ökad rapportering till FN-registret och för större öppenhet om transfereringar av krigsmateriel. Dessa ansträngningar ingår som ett led i Sveriges strävan att öka den allmänna öppenheten på detta område för att därmed öka förtroendet länder emellan och förbättra informationsunderlaget för en ansvarsfull exportkontroll. Samråd om rapporteringen till FN-registret sker sedan 1995 med övriga medlemmar av EU.

Krigsmaterielområdet har identifierats som ett lämpligt område för samarbete inom ramen för EU:s andra pelare. I rådsarbetsgruppen COARM, Council Working Group on Conventional Arms Exports, diskuterar de femton medlemsstaterna regelbundet olika frågor med anknytning till handeln med krigsmateriel. Utöver denna arbetsgrupp finns även ad hoc-gruppen POL-ARM (ad hoc Working Party on a European Armaments Policy), som är inriktad på frågan om vilka behov av förändringar i nationella regelverk och EU-regler som omstruktureringen av europeisk försvarsindustri ger upphov till.

I juni 1998 antog EU:s ministerråd en gemensam uppförandekod för vapenexport. I koden anges ett antal kriterier som tillämpas vid den nationella prövningen av exportansökningar. Dessa kriterier överensstämmer i allt väsentligt med de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport. Varje medlemsstat upprättar också en rapport över sin export av krigsmateriel samt om till-

lämpning av koden för året som gått. Rapporterna sammanställs av ordförandeskapet och diskuteras vid ett årligt möte i COARM. I samband med mötet utvärderas uppförandekodens effekter och eventuella förbättringar av koden diskuteras. Därefter sammanställs en slutlig rapport som antas av ministerrådet. I linje med svenska målsättningar offentliggjordes årets, liksom föregående års rapport i EGT (Europeiska gemenskapernas officiella tidning).

EU:s medlemsstater iakttar fullt ut FN:s säkerhetsråds bindande beslut om vapenembargon. Säkerhetsrådets rekommendationer om restriktivitet har inte samma bindande karaktär och övervägs från fall till fall. Inom ramen för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken i EU beslutas med enhällighet om vissa vapenembargon som går utöver vad FN:s säkerhetsråd föreskrivit genom beslut. Dessa får ses som ett utslag av medlemsstaternas vilja att reagera gemensamt i olika säkerhetspolitiska frågeställningar.

Sverige verkar inom EU och internationellt för att varje land skall bedriva en ansvarsfull exportpolitik på grundval av heltäckande lagar och regler, effektiva kontrollsystem och upprätthålla en väl fungerande administration som kontrollerar tillverkare, köpare och säljare, agenter och mellanhänder.

Det har sedan ett antal år stått klart för statsmakterna att svensk försvarsindustris framtida industriella förmåga och kapacitet till väsentlig del kommer att baseras på ömsesidiga industriella internationella beroenden och på det växande mellanstatliga samarbetet som är en följd av försvarsindustrins internationalisering. Denna avgör indirekt vilken industrikapacitet Sverige fortsättningsvis kommer att ha, vilket i sin tur påverkar materieförsörjningen av det svenska försvaret. En säker materieförsörjning är nödvändig för att upprätthålla trovärdigheten för försvarets förmåga att kunna anpassas. För ett militärt alliansfritt land som Sverige är det ett vitalt säkerhetspolitiskt intresse att omvärlden har tilltro till denna anpassningsförmåga. Regeringens bedömning är att Sverige, genom att fortsatt delta i det internationella samarbetet på försvarsmaterielområdet, säkrar Sveriges långsiktiga utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska intressen.

För att svensk försvarsindustri skall kunna hävda sig i omstruktureringsprocessen och önskvärda samarbeten uppnås, fordras att företagen har kvalificerad teknisk kompetens som kan attrahera beställningar på materielområdet. I 1996 års försvarsbeslut konstaterades att krigsmaterielexporten var av fortsatt försvarspolitisk vikt och att det därför var önskvärt att regeringen och svenska myndigheter på ett mer aktivt och strukturerat sätt stöttade försvarsindustrins exportansträngningar i större materielprojekt, under förutsättning att exportansträngningarna stod i överensstämmelse med riktlinjerna för krigsmaterielexport.

Enligt uppgifter från SIPRI fortsatte överföringarna av tyngre konventionella vapen att minska under år 2000. I fasta priser minskade överföringarna med 26,5 % år 2000 jämfört med föregående år. Enligt SIPRI ligger Sverige under perioden 1996–2000 på femtonde plats med 0,56 % av världens totala export av s.k. tyngre konventionella vapen. Under denna period uppgick den totala exporten i världen till 104 252 mrd dollar i 1990 års priser. Största

exportland är USA som under samma tid svarade för ca 47 %, närmast följt av Ryssland (15 %), Frankrike (10 %), Storbritannien (7 %) och Tyskland (5 %).

Exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden

I syfte att underlätta det internationella samarbetet för icke-spridning av massförstörelsevapen har ett trettiotal länder slutit sig samman i ett antal multilaterala exportkontrollarrangemang: Zanggerkommittén (ZC), Nuclear Suppliers Group (NSG), Australiengruppen (AG), Missilteknologikontrollregimen (MTCR) samt Wassenaararrangemanget (WA). Syftet med arrangemangen är att mellan medlemmarna främja informationsutbyte angående spridningsrisker samt att identifiera varor och teknologier som kan användas för framställning av massförstörelsevapen och vars utförelse således bör kontrolleras på ett samordnat sätt. Rent allmänt kan sägas att en betydande del av arbetet inom dessa arrangemang syftar till att hålla produktlistorna aktuella i ljuset av den teknologiska utvecklingen. Exportkontrollarrangemangen skiljer sig dock från de ovan nämnda konventionerna i det att de inte är baserade på några folkrättsligt bindande avtal. Grunden för samarbetet i de multilaterala arrangemangen står snarare att finna i nationell lagstiftning som möjliggör exportkontroll över de varor och teknologier som har identifierats såsom strategiska produkter. Ett deltagande i dessa exportkontrollarrangemang kan således ses som en åtgärd som underlättar uppfyllandet av de folkrättsliga förpliktelserna enligt ovan angivna konventioner om att inte direkt eller indirekt bistå en annan stat när det gäller anskaffning av massförstörelsevapen.

Europeiska unionens råd antog den 22 juni 2000 en ny rådsförordning, (EG) nr 1334/2000 om upprättandet av en ny gemenskapsordning för kontroll av produkter och teknik med dubbla användningsområden (EGT nr L 159, 30.6.2000 s. 1) Den nya förordningen trädde i kraft den 28 september 2000. Förordningen är juridiskt bindande för Sverige. Den nya förordningen innebär att utrymmet för och behovet av nationell särreglering ytterligare minskar. Syftet har varit att så långt möjligt etablera fri rörlighet för kontrollerade produkter inom den inre marknaden samtidigt som de olika nationella systemen för kontroll av export till tredje land stärks och harmoniseras.

Förordningen förenar medlemsstaternas åtaganden inom ramen för de multilaterala exportkontrollarrangemangen med friast möjliga handel inom den inre marknaden. Utvecklingen inom arrangemangen (NSG, MTCR, AG och WA) beaktas genom kontinuerliga ändringar och uppdateringar av varulistorna till förordningen.

En annan nyhet i den nya förordningen är att det finns ett uttryckligt tillståndskrav för programvara och teknik som även gäller överföring på elektronisk väg via exempelvis persondator, telefax och telefon till destinationer utanför EG. Ytterligare ett resultat av arbetet med den nya förordningen är att även tekniskt bistånd bringats under kontroll. Med tekniskt bistånd avses allt tekniskt stöd som har samband med reparation, utveckling, tillverkning, mon-

tering, testning, underhåll eller någon annan teknisk tjänst och som kan anta sådana former som utbildning, överföring av kunskaper och färdigheter eller konsulttjänster.

Rådsförordningen kompletteras av lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd, samt av tillhörande förordning (2000:1217). Båda författningarna trädde i kraft den 1 januari 2001.

Enligt artikel 6 i den nya förordningen införs ett generellt gemenskapstillstånd för export av vissa produkter till vissa tredje länder. Generella tillstånd lämnades emellertid på nationell nivå redan innan den nya EG-förordningens ikraftträdande. Gemenskapstillståndet får ses som ett viktigt led i strävan att ytterligare harmonisera den gemensamma exportkontrollen. Den nya tillståndstypen förenklar för de exporterande företagen genom att ett och samma tillstånd kan återopas oavsett var utförelsen från EU äger rum. Det nya gemenskapstillståndet är samtidigt ett uttryck för den samstämmighet som råder mellan medlemsstaterna beträffande export till vissa tredje länder.

En annan förändring står att finna i grunden för tillståndsgivningen. Till skillnad från tidigare, då prövningen av tillståndsärenden utgick ifrån nationella kriterier, inkluderar den nya rådsförordningens artikel 8 gemensamma kriterier som medlemsstaterna har att beakta vid sin prövning. Kriterierna avviker inte från dem som tidigare användes i Sverige, men liksom gemenskapstillståndet är en gemensam kriterieuppsättning ytterligare ett steg mot en mer harmoniserad politik på detta område och en stabilare exportkontroll i EU som helhet.

Det har varit en svensk ambition att de rutiner som tillämpas i exportkontrollen skall vara rationella och effektiva, för att förenkla för såväl exportkontrollerande myndigheter som för de exporterande företagen. Ett framgångsrikt arbete i detta avseende kan medföra att exportföretagen också erhåller en fördel i förhållande till konkurrenter från länder där proceduren tar längre tid. Initiativ som syftar till att uppfylla denna målsättning tas löpande av såväl regeringen som ISP.

Svensk krigsmaterielexport år 2000

Inspektionen för strategiska produkter (ISP) följer kontinuerligt marknadsföring och export av krigsmateriel från Sverige. De företag (jämför s.k. handladare) som har tillstånd att bedriva verksamhet på krigsmaterielområdet – för närvarande omkring 120, varav ca 40 är aktiva som exportörer – är skyldiga att lämna redovisningar i olika hänseenden till ISP. I proposition 1984/85:82 om ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport uttalade regeringen sin avsikt att varje år lämna riksdagen en redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten. Föreliggande redogörelse avser den svenska krigsmaterielexporten år 2000.

Beviljade utförseltillstånd

Från och med 1993 redovisas värdet av beviljade utförseltillstånd uppdelat på de två underkategorierna krigsmateriel för strid (KS) och övrig krigsmateriel (ÖK). Den senare kategorin omfattar i huvudsak materiel som tidigare inte stod under kontroll alls. En konsekvens av denna breddning av krigsmaterielbegreppet är att statistiken därefter omfattar även materiel som tidigare inte kontrollerades. I statistiken återfinns numer även viss utförsel för civil eller delvis civil användning, vilket inte var aktuellt med det tidigare krigsmaterielbegreppet. Det är värt att notera att det i skrivelsens bilaga 1 återfinns en precisering av vilka länder som beviljats tillstånd, antalet tillstånd, om det handlar om krigsmateriel för strid eller övrig krigsmateriel samt vilka materielkategorier av KS och ÖK som det handlar om. I tidigare skrivelser har dessa detaljerade uppgifter inte redovisats.

I förhållande till år 1999, då värdet av beviljade utförseltillstånd för exportförsäljning var exceptionellt högt, minskade värdet år 2000 med ca 35,1%. Värdet för år 2000 (4,64 mdkr) ligger mycket nära genomsnittet för den redovisade tolvårsperioden. Samtidigt uppvisar årets siffror en förskjutning från övrig krigsmateriel (ÖK), som minskade med 63 %, till krigsmateriel för strid (KS), som ökade med 119 %. Eftersom 1999 karakteriserades av en kraftig övervikt för ÖK har förskjutningen lett till att de två kategorierna år 2000 hamnat i balans, värdemässigt.

Utförseltillstånden för exportförsäljning avser å ena sidan många små transaktioner gällande exempelvis reservdelar eller ammunition, och å andra sidan ett begränsat antal mycket omfattande transaktioner av stora system som levereras över flera år. Större affärer, som inte nödvändigtvis uppträder varje år, kan påverka ett enskilt års resultat påtagligt. Som framgår av tabell 1 nedan uppvisar statistiken över beviljade utförseltillstånd avsevärda skillnader från år till år. Dessa variationer har dock en begränsad inverkan på omfattningen av den faktiska exporten av svensk krigsmateriel, eftersom den utförsel som sammanhänger med ett stort utförseltillstånd normalt sprids ut över flera år. Det är inte möjligt att med någon precision förutsäga hur en ökning av utförseltillstånden kommer att återspeglas i den faktiska exporten efterföljande år, eftersom detta sammanhänger med tillverknings- och leveransplaner, som kan skilja sig åt betydligt inte bara mellan olika materielslag utan också variera från kontrakt till kontrakt.

TABELL 1. BEVILJADE UTFÖRSELTILLSTÅND FÖR FÖRSÄLJNING UNDER ÅREN 1991–1999 I LÖPANDE PRISER

År	Värde i löpande priser, mkr			Förändring i %		
	Totalt	KS	ÖK	Totalt	KS	ÖK
1989	7 245	-	-	+13,2	-	-
1990	2 869	-	-	-60,4	-	-
1991	2 487	-	-	-13,3	-	-
1992	2 992	-	-	+20,3	-	-
1993	6 106	1 942	4 164	+104,1	-	-
1994	4 268	1 991	2 277	-30,1	+2,5	-45,3

1995	6 543	2 011	4 532	+53,3	+1,0	+99,0
1996	2 859	662	2 197	-56,3	-67,1	-51,5
1997	5 061	2 481	2 580	+77,0	+274,8	+17,4
1998	3 273	1 449	1 824	-35,3	-41,6	-29,3
1999	7 153	1 082	6 071	+118,5	-25,3	+232,8
2000	4 640	2 369	2 271	-35,1	+118,9	-62,6

Faktiska leveranser

Inspektionen för strategiska produkters utförelsestatistik grundar sig på exportföretagens lagstadgade redovisning av det fakturerade värdet av levererad materiel. Som framgår av tabell 2 nedan ökade den svenska exporten av krigsmateriel år 2000 med 19,6 % i förhållande till 1999 räknat i löpande priser. Ökningen i utförelsen av övrig krigsmateriel (ÖK) var påtagligt större än ökningen vad gäller krigsmateriel för strid (KS): 28,4 %, jämfört med 12,0 %. Krigsmaterielexportens andel av den totala varuexporten ökade också, från 0,52 % till 0,55 %.

Förändringar från ett år till ett annat i den statistik som redovisas ovan ger i sig inte underlag för en mer långsiktig bedömning av utvecklingstendenser. En enstaka större leverans ett år kan medföra kraftiga utslag i statistiken. Utvecklingen på exportmarknaderna har under den senaste tioårsperioden präglats av det kalla krigets slut, vilket medfört att många försvarsmakter skurit ned sina försvarsmaterielanslag. Den effekt som exportmarknadernas tillbakagång har haft på svensk krigsmaterielexport har delvis maskerats genom den breddning av krigsmaterielbegreppet som ägde rum år 1993, och som innebar att många nya materielslag för första gången medtogs i utförelsestatistiken.

TABELL 2. VÄRDET AV SVENSK KRIGSMATERIELEXPORT UNDER ÄREN 1989–1999 I LÖPANDE PRISER

År	Sveriges totala varuexport (löpande priser) mnkr	Krigsmaterielexport Andel av varuexp. %	Löpande priser mkr			Förändring i %		
			Totalt	KS	ÖK	Totalt	KS	ÖK
1989	332 580	1,81	6 005	-	-	-2,4	-	-
1990	339 850	0,98	3 327	-	-	-44,6	-	-
1991	332 779	0,81	2 705	-	-	-18,7	-	-
1992	326 031	0,84	2 753	-	-	+1,8	-	-
1993	388 290	0,74	2 863	1 216	1 647	+4,0	-	-
1994	471 602	0,68	3 181	1 347	1 834	+11,1	+10,8	+11,4
1995	567 836	0,58	3 313	1 148	2 165	+4,1	-14,8	+18,0
1996	569 167	0,54	3 087	1 136	1 951	-6,8	-1,0	-9,9
1997	632 709	0,49	3 101	939	2 162	+0,5	-17,3	+10,8
1998	673 091	0,52	3 514	1 662	1 852	+13,3	+77,0	-14,3
1999	700 945	0,52	3 654	1 954	1 700	+4,0	+17,6	-8,2
2000	796 673	0,55	4 371	2 189	2 182	+19,6	+12,0	+28,4

Fördelning av exporten på materielslag

Tabell 3 visar en uppdelning av krigsmaterielexporten på huvudområden i krigsmaterieförteckningen. Denna indelning ger en viss uppfattning om krigsmaterielexportens struktur, vad avser materielkategorier. Liksom för övriga typer av exportstatistik avråds från alltför långtgående slutsatser vad beträffar trender i exporten, eftersom den totalt sett är så pass liten att den inte rymmer ett jämt flöde av materiel i alla kategorier som produceras i Sverige utan snarare uppvisar en slumpmässig tyngdpunkt som förskjuts över tiden beroende på vilka exportkontrakt som industrin kunnat erhålla.

Det är inte bara när det gäller beviljade utförelsetillstånd som detaljeringsgraden i redovisningen har ökat. Även när det gäller den faktiska exporten av krigsmateriel kan en ökad detaljeringsgrad av de presenterade uppgifterna noteras. I skrivelsens bilaga 1 återfinns en tabell där det framgår vilka enskilda mottagarländer som erhållit leveranser av krigsmateriel; av tabellen framgår också vilken materielkategori som exporterats till respektive land.

TABELL 3. VÄRDET AV SVENSK KRIGSMATERIEEXPORT I MILJONER KRONOR
1999–2000 FÖRDELAT PÅ KRIGSMATERIEFÖRTECKNINGENS HUVUD-
OMRÅDEN

<i>Krigsmateriel för strid (KS)</i>		1999	2000
KS1	Finkalibriga eldrörsvapen	0	0
KS2	Kanoner, pansarvärnsvapen	405	67
KS3	Ammunition	426	143
KS4	Robotar, raketer, torpeder, bomber	186	144
KS5	Eldledningsutrustning	257	522
KS6	ABC-stridsmedel	1*	0,8*
KS7	Krut och sprängämnen	89	115
KS8	Krigsfartyg	144	535
KS9	Stridsflygplan	0	0
KS10	Stridsfordon	444	663
KS11	Riktade energivapen	0	0
SUMMA KS		1 952	2 190

* Exporten av KS6 avser komponenter till tågasprodukter till länder i Västeuropa.

<i>Övrig krigsmateriel (ÖK)</i>		1999	2000
ÖK21	Finkalibriga eldrörsvapen, delar m.m.	6	6
ÖK22	Kanoner, pansarvärnsvapen, delar m.m.	112	153
ÖK23	Övningsammunition m.m.	316	316
ÖK24	Övningsraketer, röjningsutrustning m.m.	34	36
ÖK25	Spanings- och mätutrustningar m.m.	384	798
ÖK26	Skyddsmateriel m.m.	30	21
ÖK27	Krut- och sprängämneskomponenter	5	0,0008
ÖK28	Fartyg för bevakning m.m.	1	81
ÖK29	Flygplan utformade för militärt bruk m.m.	75	50
ÖK30	Fordon utformade för militärt bruk m.m.	275	231
ÖK31	Riktade energivapen	0	0
ÖK32	Fortifikationer	0	0
ÖK33	Elektronisk utrustning för militärt bruk	40	59

ÖK34	Fotografisk och elektrooptisk utrustning	3	0,5
ÖK35	Övningsmateriel	397	407
ÖK36	Tillverkningsutrustning	14	23
ÖK37	Programvara	9	1
SUMMA ÖK		1 701	2 182

Exportens geografiska fördelning

Totalt mottog 52 länder leveranser av svensk krigsmateriel under år 2000, jämfört med 49 år 1999 och 51 år 1998. Den regionala fördelningen av exporten, som framgår av tabell 4, uppvisar det normala mönstret som är att den största delen av svensk krigsmaterielexport går till Norden, övriga Västeuropa, Nordamerika samt Australien och Nya Zeeland. Under år 1998 gick ca 65 % av den totala utförseln till dessa destinationer. År 1999 var motsvarande andel 76 % och år 2000 var andelen 64 %. Utanför denna krets kan särskilt noteras att Latinamerika under senare år uppvisat en uppgång, medan Asien minskat i relativ betydelse.

TABELL 4. KRIGSMATERIELEXPORTENS FÖRDELNING PÅ REGIONER I PROCENT AV VÄRDET UNDER ÅREN 1998–2000

	1998			1999			2000		
	KS	ÖK	Tot	KS	ÖK	Tot	KS	ÖK	Tot
Norden	11	44	27	39	26	33	42	17	30
Övriga	22	21	21	27	37	32	11	32	21
Västeuropa									
Central- och Östeuropa	1	2	1	0	2	1	2	0	1
Nordamerika	17	10	14	7	13	10	5	17	11
Latinamerika	8	16	12	23	12	18	16	21	19
Australien & Nya Zeeland	3	3	3	1	2	1	4	1	2
Asien	38	4	22	3	7	5	20	12	16
Afrika	0	0	0	0	0	0	1	0	0
TOTALT	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Största enskilda mottagarland av svensk krigsmateriel år 2000 var Norge (1 152 mnkr), följt av Singapore (455 mnkr) och USA (398 mnkr), samt därefter Venezuela (329 mnkr) och Tyskland (280 mnkr). Dessa fem destinationer svarar för sammanlagt ca 60 % av den totala svenska krigsmaterielexporten.

Under år 2000 har fem tillstånd lämnats för upplåtelse av tillverkningsrätt utom riket. Tillstånden har avsett Malaysia, Schweiz, Sydafrika och USA (två tillstånd).

Tolv samarbetsavtal har under år 2000 granskats och godkänts avseende gemensam utveckling eller produktion med industrier i följande länder: Chile,

Finland, Holland, Malaysia (två tillstånd), Schweiz, Storbritannien (två tillstånd), Sydafrika, Tyskland och USA.

För år 2000 gäller att 10 företag redovisat sammanlagt 159 gällande licens- och samarbetsavtal i 26 länder. Av dessa hade 10 företag 82 licensavtal i 21 länder och 6 företag 77 samarbetsavtal i 20 länder.

Sammanfattning av motionerna

Motioner med anledning av skrivelse 2000/01:114

I kommittémotionerna 2000/01:U15 (m) (*yrkandena 1 och 2*) yrkas att regeringen skall initiera en process som syftar till att gemensamma och bindande exportregler för krigsmateriel i EU arbetas fram. För övervakningen av reglerna bör en gemensam myndighet skapas inom EU för kontroll och tillsyn av export av krigsmateriel och strategiska produkter.

I partimotion 2000/01:U16 (v) krävs att den nuvarande lagstiftningen när det gäller krigsmaterielexport bör tolkas mer restriktivt och att samma riktlinjer bör gälla för Övrig krigsmateriel som för Krigsmateriel för strid (*yrkandena 1 och 3*). Vänsterpartiet föreslår också att en mer restriktiv lagstiftning än den nuvarande införs. Syftet med den nya lagstiftningen är att den svenska krigsmaterielexporten på sikt skall upphöra helt (*yrkande 2*). Vidare framhålls att ett omställningsprogram för industrin skall utformas för att ersätta krigsmaterielproduktionen med annan produktion (*yrkande 6*). Vänsterpartiet vill också att Sverige, i likhet med Nederländerna och Storbritannien, offentligt skall redovisa vilka licenser som avlagits (*yrkande 4*) och att ett demokratikriterium införs vad gäller restriktioner för den svenska krigsmaterielexporten (*yrkande 5*).

Vidare krävs att regeringen i EU-sammanhang måste verka för att den uppförandekod som antagits av EU-länderna blir restriktiv och bindande. Motionärerna anser vidare att svenska regler bör gälla vid samarbete mellan svenska företag och företag i andra EU-länder när det gäller export av krigsmateriel (*yrkandena 7 och 8*).

Motionärerna kräver i *yrkande 9* att Sverige i det europeiska samarbetet när det gäller krigsmaterielproduktion verkar för en övergång till civil produktion. Dessutom anser motionärerna att samma bestämmelser bör gälla för följdleveranser som för andra leveranser av krigsmateriel (*yrkande 10*) och att det i riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport skall införas en särskild formulering som anger att det inte finns någon given rätt för köpare av svensk krigsmateriel att erhålla följdleveranser (*yrkande 11*). Om föregående yrkande avslås vill Vänsterpartiet att Sverige återgår till den ursprungliga definitionen av begreppet följdleveranser, vilken inte medger så vida tolkningsmöjligheter som den nuvarande definitionen av begreppet (*yrkande 12*).

Slutligen föreslås ett stopp för krigsmaterielexport till länder i Mellanöstern (*yrkande 13*). Exportstoppet skall även gälla följande länder: Brasi-

lien, Indien, Malaysia, Mexiko, Nepal, Pakistan, Saudiarabien, Tunisien, Turkiet och Venezuela (*yrkande 14*).

Motioner från allmänna motionstiden 2000/01

I motion 2000/01:U401 (*v*) kräver motionärerna att Sverige i FN skall driva frågan om att klusterbomber bör förbjudas i enlighet med Ottawakonventionens regler (*yrkande 1*) och att Sverige i FN även skall driva frågan om att ett förbud mot utarmat uran i ammunition införs (*yrkande 2*).

Vänsterpartiet begär i motion 2000/01:U402 (*v*) *yrkande 9* att en parlamentariskt sammansatt utredning tillsätts med uppdrag att genomföra en konsekvensanalys av hur ett svenskt medlemskap i WEAG påverkar efterlevnaden av de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport.

I motion 2000/01:U408 (*mp*) föreslås att Sverige inte skall tillåta export av krigsmateriel till diktaturer.

I motion 2000/01:U411 (*m*) (*yrkandena 1* och *2*) yrkas att regeringen skall initiera en process som syftar till att gemensamma och bindande exportregler för krigsmateriel i EU arbetas fram. För övervakningen av reglerna bör en gemensam myndighet skapas inom EU för kontroll och tillsyn av export av krigsmateriel och strategiska produkter.

Ett stopp för svensk krigsmaterielexport till Pakistan och andra grannländer som är inblandade i Afghanistankonflikten föreslås i motion 2000/01:U616 (*v*) (*yrkande 1*). Motionärerna vill också att Sverige inom EU skall verka för att andra EU-länder upphör med sin krigsmaterielexport till de grannländer som är inblandade i Afghanistankonflikten (*yrkande 2*).

I motion 2000/01:U633 (*fp*) (*yrkande 2*) kräver motionärerna att Sverige skall verka för ett upprätthållande av EU-beslutet som innebär ett förbud mot att exportera krigsmateriel till Indonesien.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att regeringens skrivelse läggs till handlingarna. Utskottet besvarar eller avstyrker motioner om bl.a. ändringar av regelverket för krigsmaterielexporten, följdleveranser, EU:s uppförandekod, EU-gemensamma regler för krigsmaterielexport, offentlig redovisning av avslagsbeslut, exportförbud till vissa länder, användningen av utarmat uran samt omställningsprogram för försvarsindustrin.

Aktuella initiativ för att begränsa vapenhandeln

I Wien har förhandlingar i FN:s regi om illegal handel och tillverkning av handeldvapen nyligen avslutats. De har resulterat i ett protokoll som FN:s generalförsamling skall ta ställning till i juni 2001. Om det antas blir det ett juridiskt bindande protokoll mot illegal tillverkning av och handel med handeldvapen. Protokollet blir då ett supplement till FN-konventionen mot internationellt organiserad brottslighet.

En FN-konferens om vapenkontroll äger rum den 9–20 juli 2001 i New York. Konferensen som benämns United Nations Conference on the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All its Aspects syftar till att utveckla och stärka gemensamma åtgärder för att förhindra och bekämpa illegal handel med lätta vapen.

Under de senaste åren har EU utarbetat ett antal instrument för att hantera problemet med lätta vapen. Bland dessa återfinns EU:s program för att bekämpa och förhindra illegal handel med konventionella vapen, särskilt lätta vapen, EU:s uppförandekod gällande export av konventionella vapen samt EU:s gemensamma åtgärd avseende lätta vapen. Det är i synnerhet med stöd i den sistnämnda som EU formulerat sina positioner inför FN-konferensen.

Den 30 november–1 december 2000 genomfördes OAU:s ministerkonferens om lätta vapen i Bamako, Mali. Syftet med mötet var att enas om en gemensam afrikansk position inför FN-konferensen i New York. Mötet resulterade i den s.k. Bamakodeklarationen som innehåller ett antal överenskomna åtgärder kring hur den illegala handeln med lätta vapen skall bekämpas. Det handlar exempelvis om informationsutbyte, insamlingskampanjer, gränskontroller, förstärkt lagstiftning, förebyggande åtgärder m.m.

Den 23–27 april 2001 ägde en konferens om lätta vapen rum i Nicaraguas huvudstad Managua. Konferensen samlade parlamentariker och militärer från de mellanamerikanska länderna, och syftet var att bilda ett nätverk av parlamentariker som i sina respektive hemländer skall verka för att lagar införs som begränsar innehav av lätta vapen. Avsikten är att dessa lagar skall bli gemensamma för samtliga länder i regionen. På mötet diskuterades även

konkreta insatser i regionen och utvecklandet av regionala initiativ. Mötet enades också kring ett antal gemensamma ståndpunkter inför den stora FN-konferensen i New York.

Regelverket och dess tillämpning

I motion 2000/01:U16 (v) yrkande 1 kräver Vänsterpartiet att den nuvarande lagstiftningen skall tolkas mer restriktivt. Utskottet konstaterar att bedömningsgrunderna för exportbeslut återfinns i de parlamentariskt förankrade riktlinjerna för krigsmaterielexport. Tillämpningen av dessa riktlinjer sker under former som ger riksdagspartierna insyn och ett centralt inflytande genom deras representanter i det parlamentariskt sammansatta Exportkontrollrådet. Utskottet anser att denna modell är lämplig för att uppnå en ansvarsfull och långsiktig politik på exportkontrollområdet och fäster stor vikt vid att denna arbetsform bibehålls. Utskottet anser att det inte här finns anledning att ha synpunkter på tillämpningen av regelverket.

Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U16 (v) yrkande 1.

I motion 2000/01:U16 (v) yrkande 2 föreslår Vänsterpartiet att den svenska lagstiftningen om krigsmaterielexport skall ändras och göras mer restriktiv i syfte att exporten på lång sikt skall upphöra helt.

Utskottet konstaterar att det finns en bred politisk enighet om att Sverige skall ha en egen produktion av krigsmateriel och att en viss export behövs av svenska säkerhets- och försvarspolitiska skäl. Denna sedan länge rådande ståndpunkt har sin grund i Sveriges behov som militärt alliansfritt land att bibehålla kvalificerad teknisk kompetens på området och att säkerställa en betryggande materielförsörjning och Försvarsmaktens förmåga till återtagande. Utskottet anser att den inriktning som kommer till uttryck i riktlinjerna för krigsmaterielexport är relevant och bör bibehållas.

Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U16 (v) yrkande 2.

I motion 2000/01:U16 (v) yrkande 3 menar motionärerna att samma riktlinjer bör gälla för Övrig krigsmateriel som för Krigsmateriel för strid.

Utskottet konstaterar att en stor del av den materiel som i dag klassas som övrig krigsmateriel (ÖK) inte betraktades som krigsmateriel i Sverige innan den nuvarande lagen om krigsmateriel trädde i kraft 1992 och omfattades således tidigare inte av exportkontroll. Begreppet övrig krigsmateriel omfattar materiel som minröjningsutrustning, radar, spaningsutrustning, skyddsmateriel, bärgningsfordon och programvara. Inom kategorin krigsmateriel för strid (KS) faller vapen med förstörelsebringande verkan, bl.a. automatkarbiner och kulsprutor, haubitsar och granatkastare, missiler, stridsfordon m.m.

Breddningen av krigsmaterielbegreppet var så omfattande att exporten i värdetermer fördubblades. För att undvika en alltför kraftig påverkan på tidigare civil handel omfattas ÖK-kategorin, som även har civila användningsområden, av något mindre restriktiva regler jämfört med "traditionell" krigsmateriel. Breddningen innebar att tidigare civil handel stoppades i inte oväsentlig omfattning, t.ex. till länder som inte uppfyllde riktlinjernas MR-krav.

Kontrollen över exporten av krigsmateriel från Sverige omfattar ett mycket brett spektrum av materiel med sinsemellan vitt skilda egenskaper. Utskottet anser att det är relevant att i prövningen av enskilda exportaffärer kunna göra skilda bedömningar beroende på vilka egenskaper materielen har. Riktlinjerna ger uttryck för detta synsätt genom att uppställa delvis skilda kriterier för export av KS respektive ÖK.

Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U16 (v) yrkande 3.

Vänsterpartiet kräver i motion 2000/01:U16 (v) yrkande 5 att ett demokratikriterium för svensk krigsmaterielexport införs och Miljöpartiet kräver i motion 2000/01:U408 att Sverige inte skall tillåta export av krigsmateriel till diktaturer.

Utskottet konstaterar att huvudregeln vad gäller riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport är att en helhetsbedömning skall göras som omfattar alla relevanta faktorer. I underlaget för denna helhetsbedömning ingår alltid en redovisning av den politiska situationen i mottagarlandet, bl.a. styrelseskick men också situationen vad gäller pressfrihet, yttrandefrihet, den politiska oppositionens ställning och andra faktorer. Eftersom dessa faktorer vägs in i den totala bedömningen är sannolikheten liten att tillstånd för export av krigsmateriel till diktaturer beviljas.

Utskottet anser att frågan om huruvida ett demokratikriterium bör införas vad avser riktlinjerna för krigsmaterielexport bör behandlas vid en framtida utvärdering av regelverket för svensk krigsmaterielexport. Regeringen har aviserat att den kommer att ta initiativ till en sådan översyn.

Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U16 (v) yrkande 5. Motion 2000/01:U408 (mp) kan besvaras med vad utskottet anfört.

I motion 2000/01:U16 (v) yrkande 10 kräver motionärerna att samma exportregler skall gälla för följdleveranser som för nya leveranser.

Beslut om utförelsetillstånd fattas alltid i enlighet med en strikt tillämpning av de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport. Enligt dessa riktlinjer *bör* dock tillstånd ges till utförelse av materiel som har samband med tidigare exportaffärer, s.k. följdleveranser. Reglerna om följdleveranser har sin grund i att Sverige, för att export över huvud taget skall vara möjlig, måste värna om sin trovärdighet som leverantör.

Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U16 (v) yrkande 10.

I motion 2000/01:U16 (v) yrkande 11 menar Vänsterpartiet att det bör införas en särskild paragraf som anger att det inte finns någon given rätt för en köpare av svensk krigsmateriel att erhålla följdleveranser.

Utskottet menar att det är av stor vikt att den politik som bedrivs avseende krigsmaterielexport präglas av långsiktighet. Reglerna om följdleveranser är en naturlig del i denna politik. Det innebär att en särskilt noggrann prövning sker av export till länder dit export av svensk krigsmateriel tidigare inte har ägt rum, men att en stat som har köpt ett större system av en svensk leverantör måste kunna lita på att det kommer att vara möjligt att i framtiden erhålla erforderliga följdleveranser. Detta krav ställer även den svenska försvars-

makten vid import av utländsk krigsmateriel. Det framgår dock klart av riktlinjerna att ingen export skall ske, inte heller följdleveranser, då ett s.k. ovillkorligt hinder har inträtt. Ett sådant hinder är beslut i FN:s säkerhetsråd om vapenembargo. Det finns således ingen given rätt för en köpare av svensk krigsmateriel att erhålla följdleveranser. Utskottet anser därför att den föreslagna särskilda paragrafen knappast är motiverad, givet riktlinjernas huvudinriktning.

Endast materiel som har samband med tidigare leveranser faller under de särskilda reglerna om följdleveranser. Detta samband prövas omsorgsfullt från fall till fall. Hela system kan betraktas som följdleveranser om det kan visas att särskilda omständigheter föreligger som medför att kraven på långsiktighet får anses väga särskilt tungt. Bedömningen görs dock i en restriktiv anda.

Motion 2000/01:U16 (v) yrkande 11 kan besvaras med vad utskottet anfört.

I motion 2000/01:U16 (v) yrkande 12 kräver motionärerna en återgång till den ursprungliga definitionen av begreppet följdleveranser.

Utskottet konstaterar att det varken i dag eller tidigare ges någon definition av begreppet följdleveranser i riktlinjerna. Det är genom den fortlöpande bedömningen av enskilda exportärenden som begreppet konkretiserats. Grundläggande är i samtliga fall dock leveransens organiska samband med tidigare medgiven leverans.

I det betänkande om följdleveranser som avgavs av Utredningen om följdleveranser vid krigsmaterielexport (SOU 1999:38) konstateras att begreppet inte täcker en tydligt avgränsad kategori ärenden samt att en absolut avgränsning av följdleveransbegreppet inte var möjlig till följd av den mångfald situationer som alla bedömdes ha ett samband med syftet med följdleveransbegreppet.

Motion 2000/01:U16 (v) yrkande 12 kan besvaras med vad utskottet anfört.

EU:s uppförandekod och internationellt samarbete

Utskottet har noterat att Sverige anordnat ett seminarium med ett tjugotal deltagare från olika länder om korruption inom den internationella handeln med krigsmateriel. Korruptionen är ett problem som är viktigt att uppmärksamma, och utskottet välkomnar att Sverige tagit ett initiativ på detta område.

Moderata samlingspartiet menar i motion 2000/01:U15 (m) yrkandena 1 och 2 och i motion 2000/01:U411 (m) yrkandena 1 och 2 att det bör införas EU-gemensamma regler för krigsmaterielexport och att en gemensam myndighet bör skapas inom EU för kontroll och tillsyn av export av krigsmateriel och strategiska produkter.

Utskottet fäster största vikt vid att kunna vidmakthålla en restriktiv nationell exportpolitik. Det är därför angeläget att den nationella beslutanderätten på detta område består. I samarbetet kring EU:s uppförandekod och i den dialog som uppstår till följd av försvarsindustrins europeiska omstrukturering anser

utskottet att det från svensk sida är av vikt att verka för att en hög nivå av restriktivitet tillämpas även av andra EU-länder.

En ökad transparens mellan EU:s medlemsstater inom ramen för samarbetet kring den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken är synnerligen viktig. Detta syftar till att öka insynen i det nationella beslutsfattande som i dag gäller. En gemensam EU-myndighet torde bli aktuell först om och när gemensamma exportregler blir en konkret möjlighet.

Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U15 (m) yrkandena 1 och 2 och motion 2000/01:U411 (m) yrkandena 1 och 2.

I motion 2000/01:U16 (v) yrkande 4 menar Vänsterpartiet att Sverige, i likhet med Nederländerna och Storbritannien, offentligt skall redovisa vilka exportansökningar som avslagits.

Avslagsbesluten på licensansökningar skall enligt EU:s uppförandekod meddelas till regeringarna i de andra medlemsländerna, men besluten behöver inte offentliggöras. Formella avslagsbeslut fattas praktiskt taget aldrig i Sverige, eftersom negativa besked normalt meddelas till företagen och Exportkontrollrådet på ett mycket tidigare stadium, genom informella s.k. förhandsbesked, eller muntligt i kontakten mellan licensmyndigheten och företaget.

Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U16 (v) yrkande 4.

I motion 2000/01:U16 (v) yrkande 7 kräver motionärerna att regeringen skall verka för att EU:s uppförandekod skall bli mer restriktiv och bindande.

Utskottet bedömer att tonvikten i nuläget bör läggas vid att arbeta för en restriktiv uttolkning av den nuvarande uppförandekoden. Koden representerar en kompromiss mellan olika medlemsstaters exportpolitiska syn. Det är inte givet att en omförhandling av texten skulle resultera i mer restriktiva skrivingar. Förslaget att göra koden juridiskt bindande bedöms inte vara förenlig med Sveriges strävan att tills vidare behålla beslutsfattandet på detta område som ett nationellt ansvar, i syfte att säkerställa möjligheten att föra en restriktiv nationell politik.

Motion 2000/01:U16 (v) yrkande 7 kan besvaras med vad utskottet anför.

I motion 2000/01:U16 (v) yrkande 8 föreslås att regeringen skall verka för att svenska regler skall gälla vid samarbete mellan svenska företag och företag i andra EU-länder när det gäller export av krigsmateriel.

Utskottet konstaterar att riktlinjerna anger att export av en samarbetsprodukt skall bedömas i enlighet med de svenska riktlinjerna, även om exporten verkställs från samarbetslandet, om produkten har en övervägande svensk identitet. Om produkten har en övervägande utländsk identitet kan export från samarbetslandet ske enligt det landets regler. Om det föreligger ett starkt svenskt försvarspolitiskt intresse av ett samarbete, och det är en förutsättning att viss utförsel får ske från samarbetslandet, kan efter omständigheterna export medges efter det landets regler. Någon anledning att göra avkall på dessa bestämmelser föreligger enligt utskottets mening inte.

I det särskilt nära samarbete som överenskommit med de fem största försvarsindustrinationerna inom EU bestäms vilka exportdestinationer som skall

vara tillåtna med konsensus. Denna överenskommelse, som förelades för riksdagen i proposition 2000/01:49, ger enligt regeringens mening en stark kontroll som väl uppfyller riktlinjernas krav. En särskild fördel med konsensus kring möjliga exportdestinationer är att det undanröjer incitamentet för företagen att omlokalisera till utlandet i syfte att dra fördel av en annorlunda exportpolitik i ett annat land.

Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U16 (v) yrkande 8.

Krigsmaterielexport till enskilda stater och områden

Krigsmaterielexport till enskilda stater och områden behandlas i motionerna 2000/01:U16 (v) yrkandena 13 och 14, 2000/01:U616 (v) yrkandena 1 och 2 och 2000/01:U633 (fp) yrkande 2. Motionerna innefattar yrkanden av innebörd att all svensk krigsmaterielexport, i förekommande fall även avseende följdleveranser till vissa namngivna länder eller områden, skall avbrytas med hänvisning till den bristande respekten för de mänskliga rättigheterna i dessa länder eller att länderna i fråga anses vara inblandade i krig.

Utskottet gör med anledning av dessa motionsyrkanden följande bedömning. Det gällande regelsystemet avseende utlandssamverkan på krigsmaterielområdet syftar till att så långt möjligt uppnå politiskt samförstånd i dessa, många gånger svåra, avvägningsfrågor. Alla principiellt viktiga ärenden föreläggs Exportkontrollrådet och kan också bli föremål för diskussion i Utrikesnämnden. Enligt gällande lag och riktlinjer är det i sista hand regeringen som har att ta ställning till frågor rörande tillstånd för export av krigsmateriel. Regeringen har också det politiska ansvaret för tillämpningen av riktlinjerna.

För prövning av ansökningar om utförseltillstånd tillämpas det restriktiva svenska regelverket på området. Den senaste lagen om krigsmateriel trädde i kraft den 1 januari 1993 (1992:1300 och senaste omtryck i SFS 1997:689 med nu gällande lagtext efter organisationsförändringar) efter beslut av riksdagen hösten 1992 och bildar, tillsammans med de riktlinjer som finns på området, ramen för regelverket. Varje ansökan prövas individuellt. En uttalad preferens för tillstånd finns för leveranser till övriga Norden och alliansfria länder i Europa. Någon formell uppdelning i tillåtna eller förbjudna länder finns inte. Förbud mot utförsel gäller däremot när ovillkorliga hinder, i första hand i form av FN-sanktioner eller EU-embargon, föreligger. Utskottet menar att en internationellt samordnad restriktivitet vad gäller vapenexport är en effektiv fredsfrämjande åtgärd och konstaterar att regeringen sedan lång tid arbetar inom EU och andra internationella forum för att åstadkomma en ökad restriktivitet vad gäller krigsmaterielexport.

Mottagarländernas respekt för de mänskliga rättigheterna är ett viktigt rekvisit vid bedömningen av tillståndsgivningen för svensk krigsmaterielexport. Utförseltillstånd för nya leveranser av krigsmateriel bör enligt riktlinjerna inte lämnas avseende stater där omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer. Utskottet har tidigare uttalat, senast i betänkande 1999/2000:UU12, att regeringen vid en utvärdering och översyn av krigsmateriellagstiftningen och riktlinjerna samt tillämpningen av desamma skall

fästa särskilt stor vikt vid MR-frågorna. Utskottet vidhåller denna uppfattning. Utskottet har i tidigare betänkanden ansett att riksdagen inte bör fatta beslut i förvaltningsangelägenheter som enligt författning ankommer på regeringen, domstolar eller andra myndigheter.

Utskottet har, i betänkande 1999/2000:UU12, kommit till slutsatsen att riksdagen inte bör göra något särskilt tillkännagivande beträffande ett vapenembargo gentemot enskilda länder. Denna utskottets bedömning kvarstår. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla vikten av utskottets årligen återkommande betänkanden med landspecifika bedömningar rörande respekten för de mänskliga rättigheterna. Utskottet utgår från att regeringen vid sina ställningstaganden rörande utförseltillstånd och annan tillståndspliktig utlandssamverkan noga beaktar vad utskottet därvid anför.

Varje ärende avseende export av krigsmateriel skall prövas individuellt av Inspektionen för strategiska produkter i enlighet med det svenska regelverket och de sedan länge tillämpade och av riksdagen fastlagda riktlinjerna för krigsmaterielexport. Principiellt viktiga ärenden behandlas också i Exportkontrollrådet där samtliga riksdagspartier är representerade. Den parlamentariska insynen i arbetet är därmed väl tillgodosedd. Det svenska regelsystemet syftar också till att så långt möjligt uppnå politiskt samförstånd när det gäller exportärenden.

Förbud mot utförsel gäller när s.k. ovillkorliga hinder föreligger, exempelvis ett beslut om vapenembargo i FN. I det svenska regelverket finns inte utrymme för någon annan formell uppdelning i tillåtna eller förbjudna länder.

Utskottet avstyrker därmed motionerna 2000/01:U16 (v) yrkandena 13 och 14, 2000/01:U616 (v) yrkandena 1 och 2 och 2000/01:U633 (fp) yrkande 2.

Klusterbomber och utarmat uran i ammunition

I motion 2000/01:U401 (v) yrkande 1 vill Vänsterpartiet att Sverige i FN skall arbeta för att användning av s.k. klusterbomber förbjuds i enlighet med Ottawakonventionens regler.

Risken med klusterbomber är att de som ej detonerar vid träff blir blindgångare som uppför sig på samma sätt som antipersonella minor vilka är förbjudna enligt Ottawakonventionen.

De humanitära problem som orsakas av ammunition som ej exploderar vid träff mot avsedda mål har kommit att uppmärksammas särskilt på senare tid. Sådan ammunition kan finnas i s.k. klusterbomber. Kosovokrisen visade att bl.a. substridsdelar från klusterbomber skapade s.k. blindgångare som kvar på marken fick förödande konsekvenser för människor och samhällen. Mot bakgrund av detta finns det därför i dagsläget ett stort behov av att angripa de problem som skapas av oexploderad ammunition från bl.a. annat klusterbomber.

För närvarande pågår diskussioner inom ramen för konventionen om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar, den s.k. vapenkonventionen (CCW) om reglering av s.k. explosiva läm-

ningar av krig, ett begrepp som kan omfatta bl.a. subtridsdelar i klusterbomber. Bakgrunden till diskussionerna inom ramen för CCW är ett förslag från Internationella rödakorskommittén om just explosiva lämningar av krig.

Sverige är drivande i det internationella arbete som syftar till att reglera olika typer av vapen, ammunition och sprängmedel som kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande. Sverige tillsammans med övriga medlemsländer i EU har framfört att ett mål för den översynskonferens för vapenkonventionen som äger rum i december bör vara att fatta beslut om ett mandat för förhandlingar om en reglering av s.k. explosiva lämningar av krig.

I motionen framförs att klusterbomber bör inkluderas i Ottawakonventionen. Då Ottawakonventionen har en snäv avgränsning och endast täcker anti-personella minor, anser utskottet att en mer framkomlig väg för en reglering av bl.a. oexploderad ammunition, är den man redan slagit in på inom ramen för vapenkonventionen. Det råder enighet i EU-kretsen att vapenkonventionen är det forum inom vilket man bör behandla s.k. explosiva lämningar av krig. Vidare är det utskottets inställning att Ottawakonventionen i dagsläget ej bör öppnas för ändringar, då det främsta målet måste vara att åstadkomma universell anslutning till konventionens totalförbud mot antipersonella minor. Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U401 (v) yrkande 1.

I motion 2000/01:U401 (v) yrkande 2 kräver motionärerna att regeringen bör verka inom FN för att förbjuda utarmat uran (depleted uranium) i projektiler då utarmat uran som används i pansarbrytande ammunition i stoftform kan ge upphov till skador på människor och miljö. Vidare framförs att uppgifter förekommit om att USA använt projektiler med utarmat uran under bombningarna mot Irak och att ett oroväckande antal fall av barncancer konstaterats i de områden som utsatts för bombningarna samt att veteraner från Gulfkriget och deras anhöriga också tagit skada. I motionen framförs även ståndpunkten att användning av utarmat uran kan medföra svåra miljöskador av särskilt långvarig natur, vilket skulle kunna stå i strid med 1949 års Genèvekonventioner och deras tilläggsprotokoll.

Utskottet har förståelse för den oro som uttrycks beträffande verkningarna på hälsa och miljö på grund av användning av utarmat uran i ammunition och missiler, men konstaterar att det enligt expertinformation inte finns några vetenskapliga bevis för att en sådan användning skulle innebära någon farlig strålningsrisk eller någon större toxisk risk än vad som är fallet med andra tungmetaller, såsom exempelvis bly, kvicksilver eller kadmium. Detta bekräftas även av den undersökning som genomfördes i Kosovo av United Nations Environmental Programme (UNEP), i samarbete med bl.a. Statens strålskyddsinstitut (SSI), vars resultat presenterades i mars 2001. Enligt Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) finns i dag heller inga bevis som tyder på att användning av utarmat uran medför negativa medicinska eller ekologiska konsekvenser, vare sig akut eller på lång sikt, för civilbefolkning eller militär personal.

Utskottet konstaterar att det saknas ett tillräckligt omfattande vetenskapligt underlag för att bedöma om användning av utarmat uran skulle strida mot

1949 års Genèvekonventioner och deras tilläggsprotokoll. Dock ger resultaten av de undersökningar som genomförts av bl.a. UNEP inget stöd åt argumenten för att användning av utarmat uran skall anses utgöra en överträdelse av reglerna i dessa konventioner.

Sverige är drivande i det internationella arbetet med att reglera olika typer av vapen, ammunition och sprängmedel och följer noga händelseutvecklingen inom detta område. Enligt den information som utskottet inhämtat finns det emellertid för närvarande inte förutsättningar att få till stånd ett förbud mot utarmat uran i projektiler. Skulle dock övertygande medicinska bevis visa att utarmat uran i ammunition ger sådana hälso- och miljöskador som motionen hävdar, kommer utskottet att verka för att ett förbud av denna typ av ammunition och dess användning kommer till stånd.

Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U401 (v) yrkande 2.

Övriga frågor

I motion 2000/01:U16 (v) yrkande 6 föreslås ett omställningsprogram för försvarsindustrin på nationell nivå.

Utskottet konstaterar att de förändrade betingelser för försvarsindustrins verksamhet som vuxit fram efter det kalla krigets slut medför ett anpassningsbehov. Ansvaret för denna anpassning av försvarsindustrins omfattning och inriktning måste enligt utskottets mening i första hand vila på industrin själv. Ett växande civilt inslag i försvarsindustrins produktion har också förmärkts under senare år.

Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U16 (v) yrkande 6.

I motion 2000/01:U16 (v) yrkande 9 föreslås att Sverige skall verka för en omställning av försvarsindustrin även på EU-nivå.

Genom att uppmuntra en europeisk omstrukturering av försvarsindustrin och aktivt delta i utformningen av regelsystem som skall underlätta en sådan förändring verkar Sverige redan för att förutsättningar skall skapas som gör det både möjligt och önskvärt för den europeiska försvarsindustrin att utveckla den överkapacitet som i dag föreligger.

Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U16 (v) yrkande 9.

I motion 2000/01:U402 (v) yrkande 9 kräver Vänsterpartiet att regeringen tillsätter en parlamentariskt sammansatt utredning med uppdrag att genomföra en konsekvensanalys av hur ett svenskt medlemskap i WEAG påverkar efterlevnaden av de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport.

Utskottet konstaterar att WEAG utgör ett samarbetsforum för materielanskaffande myndigheter i de deltagande länderna. Det är ett samarbete som rör försvarsforskning och försvarsupphandling, men inte försvarsmaterielproduktion eller försvarsindustrier. I och med denna inriktning har WEAG-samarbetet inte någon relevans för exportkontrollen.

Utskottet avstyrker därmed motion 2000/01:U402 (v) yrkande 9.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Ny lagstiftning för krigsmaterielexport (punkt 2) (v)

av Lars Ohly (v) och Murad Artin (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:U16 yrkande 2

Ställningstagande

Vi anser att en än mer restriktiv lagstiftning än den nuvarande när det gäller svensk krigsmaterielexport bör införas. Hårdare krav på dispenser bör införas. Syftet med den nya lagstiftningen bör vara att vårt lands krigsmaterielexport på lång sikt successivt skall upphöra. Detta bör riksdagen med bifall till motion 2000/01:U16 yrkande 2 ge regeringen till känna.

2. Export av övrig krigsmateriel (punkt 3) (v) och (mp)

av Lars Ohly (v), Murad Artin (v) och Marianne Samuelsson (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:U16 yrkande 3.

Ställningstagande

Vi anser att den uppdelning som görs i regelverket mellan krigsmateriel för strid (KS) och övrig krigsmateriel (ÖK) är både olämplig och vilseledande. Den är vilseledande såtillvida att den ger intryck av att den sistnämnda kategorin krigsmateriel inte är lika farlig eller lika hotfull som krigsmateriel för strid (KS). Därigenom skapar den felaktiga föreställningar om den svenska krigsmaterielexportens beskaffenhet. Ofta är s.k. övrig krigsmateriel helt nödvändig för att krigsmateriel för strid skall kunna användas. Eftersom denna uppdelning inte har något att göra med de effekter krigsmaterielen har när det gäller att åstadkomma mänskliga lidanden skall inte skilda regler för dem gälla. De regler som gäller för krigsmateriel för strid (KS) skall även

tillämpas för övrig krigsmateriel (ÖK). Detta bör riksdagen med bifall till motion 2000/01:U16 yrkande 3 ge regeringen till känna.

3. Demokratikriteriet (punkt 4) (v) och (mp)

av Lars Ohly (v), Murad Artin (v) och Marianne Samuelsson (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:U16 yrkande 5 samt förklarar motion 2000/01:U408 besvarad med vad utskottet anfört.

Ställningstagande

Restriktioner i de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport omfattar endast brott mot mänskliga rättigheter, konfliktsituationer där freden hotas eller krig pågår. Ett utmärkande drag i svensk utrikespolitik som blivit alltmer framträdande under senare år är att Sverige på olika sätt sökt understödja demokratiska krafter och en demokratisk utveckling i olika delar av världen. I konsekvens med en sådan politik borde Sverige inte bedriva en politik för krigsmaterielexport som innebär att man exporterar krigsmateriel till diktaturer. Ett demokratikriterium och ett krav på ett visst mått av folkstyre bör sålunda införas som ett krav när det gäller de länder till vilka Sverige exporterar krigsmateriel. Detta bör riksdagen med bifall till motion 2000/01:U16 yrkande 5 ge regeringen till känna.

4. Följdleveranser (punkt 5) (v) och (mp)

av Lars Ohly (v), Murad Artin (v) och Marianne Samuelsson (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:U16 yrkande 10 samt förklarar motion 2000/01:U16 yrkandena 11 och 12 besvarade med vad utskottet anfört.

Ställningstagande

Vi menar att hela krigsmaterielsystem aldrig får betraktas och exporteras som följdleveranser och kräver stopp av all export av ammunition och reservdelar till stater som kommer i krig eller som av andra orsaker inte uppfyller riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport. Detta bör riksdagen med bifall till motion 2000/01:U16 yrkande 10 ge regeringen till känna.

5. EU-gemensamma regler för krigsmaterielexport (punkt 6) (m)

av Bertil Persson (m), Liselotte Wågö (m), Sten Tolgfors (m) och Karin Enström (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:U15 yrkandena 1 och 2 och motion 2000/01:U411 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Den gemensamma uppförandekod för vapenexport som antagits av EU är ett steg på vägen mot verkligt gemensamma exportregler på krigsmaterielområdet. Denna process kommer att ta åtskilliga år. Vi anser att arbetet redan nu måste inledas för att ta fram dessa regler samt för att bygga upp en gemensam myndighet för tillsyn och export av krigsmateriel och strategiska produkter.

Detta bör riksdagen med bifall till motion 2000/01:U15 yrkandena 1 och 2 och motion 2000/01:U411 yrkandena 1 och 2 ge regeringen till känna.

6. Offentlig redovisning av avlagsbeslut (punkt 7) (v) och (mp)

av Lars Ohly (v), Murad Artin (v) och Marianne Samuelsson (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:U16 yrkande 4.

Ställningstagande

Enligt EU:s uppförandekod för vapenexport skall medlemsländerna redovisa för varandra vilka licenser man har avslagit. Nederländerna och Storbritannien har föregått med gott exempel och redovisar dessa i sina årliga rapporter, något som Sverige bör ta efter. Att rena avslag är sällsynta förstärker argumentationen för att dessa bör offentliggöras. Detta bör riksdagen med bifall till motion 2000/01:U16 yrkande 4 ge regeringen till känna.

7. Utarmat uran i ammunition (punkt 12) (v) och (mp)

av Lars Ohly (v), Murad Artin (v) och Marianne Samuelsson (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 7. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:U401 yrkande 2.

Ställningstagande

Att utarmat uran skulle vara lika farligt eller ofarligt som bly eller andra tungmetaller stämmer inte enligt många forskare. Man kan förvisso hålla sådan ammunition i handen eller ha den hemma utan risk, men vid detonation blir den farlig. I explosionsögonblicket förvandlas uranet till uranoxid. Om detta andas in sprids det i kroppen. Via lungorna och matsmältningsapparaten sprids sedan dessa partiklar och ger strålskador på vitala organ och ger olika symtom.

Det finns ett intresse från militären och försvarsindustrin i USA att använda utarmat uran på grund av att det är billigt och förbättrar projektilernas genomslag betydligt. Men det finns ett humanitärt intresse att förbjuda det på grund av de befarade effekterna på människor och miljö som går långt utanför den akuta skadan och effekten som bomber ger och utanför området och tiden för kriget. Försiktighetsprincipen måste råda i fall där forskningen inte ger entydiga svar på ämnens farlighet. Med anledning av detta bör Sverige i FN driva frågan om förbud mot användning av utarmat uran i ammunition. Detta bör riksdagen med bifall till motion 2000/01:U401 yrkande 2 ge regeringen till känna.

8. WEAG-medlemskap (punkt 14) (v) och (mp)

av Lars Ohly (v), Murad Artin (v) och Marianne Samuelsson (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 8. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:U402 yrkande 9.

Ställningstagande

Den militära dimensionen av EU innefattar även ett utökat samarbete mellan de europeiska försvarsindustrierna med ”harmonisering av militära krav samt planering och anskaffande av vapen” som mål. Således har Sverige begärt inträde i Västuropeiska försvarsmaterielgruppen WEAG (Western European Armaments Group). Organisationen har 13 medlemmar, alla Nato-länder. Finland, Österrike och Sverige har för närvarande observatörsstatus. De svenska riktlinjerna för vapenexport ter sig vid en internationell jämförelse relativt restriktiva. Uppenbarligen kan inte WEAG-samarbetet undgå att påverka även synen på krigsmaterielexport för medlemsländerna. Ett viktigt villkor för att Sverige skall delta i ett utvidgat europeiskt försvarsindustrisamarbete är att den svenska hållningen avseende krigsmaterielexport kan upprätthållas. Därför krävs att det genomförs en konsekvensanalys av hur ett svenskt medlemskap i WEAG påverkar efterlevnaden av de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport. Regeringen bör därför tillsätta en parlamentariskt sammansatt utredning med ett sådant uppdrag. Detta bör riksdagen med bifall till motion 2000/01:U402 yrkande 9 ge regeringen till känna.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Tolkning av nuvarande regelverk (punkt 1) (v)

av Lars Ohly (v) och Murad Artin (v).

Enligt svensk lag är export av krigsmateriel förbjuden, men dispenser kan dock beviljas. Grundtanken med ett generellt förbud är att den svenska krigsmaterielexporten skall vara restriktiv. Dispenserna får dock inte bli så många eller reglerna för undantag så vaga och oklara att själva grundtanken med det generella förbudet undergrävs. Flera exempel ur den svenska krigsmaterielexportens historia visar att svenska företag beviljats exporttillstånd till länder som rimligen inte borde ha fått köpa krigsmateriel från Sverige. Detta riskerar att urholka det förbud mot krigsmateriel som enligt svensk lag är grundregel. Vi anser att den nuvarande lagstiftningen när det gäller krigsmaterielexporten bör tolkas korrekt och därmed mer restriktivt.

2. Krigsmaterielexport till enskilda stater och områden (punkt 10) (v)

av Lars Ohly (v) och Murad Artin (v).

Utskottsmajoriteten säger sig inte kunna ta ställning till förhållandena i enskilda länder utan lastar helt och hållet över denna uppgift på ISP och Exportkontrollrådet, som båda utför viktigt och omfattande granskningsarbete. Men riksdagen har även rätt till insyn och kontroll när det gäller dessa frågor och även en skyldighet att kontrollera hur det regelverk man antagit *i praktiken* fungerar. Ett sådant ställningstagande kompletterar de övergripande riktlinjer som riksdagen genom lagstiftning ger granskande och beslutande myndigheter.

3. Krigsmaterielexport till enskilda stater och områden (punkt 10) (v), (c) och (fp)

av Lars Ohly (v), Murad Artin (v), Agne Hansson (c) och Karl-Göran Biörsmark (fp).

Efter Suhartos avgång ökade hoppet om en demokratisk utveckling i Indonesien. Nu kan dock konstateras att förmågan till förändring i demokratisk riktning, verkar vara mycket begränsad. De indonesiska säkerhetsstyrkorna fortsätter att agera på ett sätt som tyder på bristande kontroll och definitivt på andra intressen än dem som statsledningen uttalar. Återigen verkar den mörka bilden av ett Indonesien, som antingen går mot en blodig inre upplösning eller

där militären på nytt griper in och tar makten också formellt, inte vara så avlägsen.

Det är viktigt att Sverige inom ramen för EU-samarbetet i olika sammanhang verkar för att Indonesien förmås att påbörja en demokratisk utveckling av landet och genomföra fredliga lösningar på sina många territoriella och etniska konflikter. EU bör till detta ha skett upprätthålla sitt förbud från september 1999 mot vapenexport till Indonesien.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringen har till riksdagen överlämnat skrivelse 2000/01:114 Redogörelse för den svenska exportkontrollpolitiken och exporten av krigsmateriel år 2000.

Följdmotioner

2000/01:U15 av Göran Lennmarker m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om gemensamma exportregler för krigsmaterielexport i EU.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en gemensam EU-myndighet för kontroll och insyn av export av krigsmateriel och strategiska produkter.

2000/01:U16 av Gudrun Schyman m.fl. (v)

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den nuvarande lagstiftningen när det gäller den svenska krigsmaterielexporten tolkas korrekt och därmed restriktivt.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att svensk krigsmateriel på kort sikt skall underkastas en mer restriktiv lagstiftning syftande till att på längre sikt medföra den svenska krigsmaterielexportens upphörande.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att de riktlinjer som gäller för krigsmateriel för strid (KS) också skall tillämpas för övrig krigsmateriel (ÖK).
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige i likhet med Nederländerna och Storbritannien – i enlighet med EU:s uppförandekod – offentligt bör redovisa vilka krigsmateriellicenser som avslagits.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett demokratikriterium införs när det gäller restriktionerna för den svenska krigsmaterielexporten.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett omställningsprogram för industrin utformas med syfte att ersätta krigsmaterielindustrin med annan produktion.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen i sitt fortsatta arbete med EU:s uppförandekod för krigsmaterielexporten verkar för att denna blir mer restriktiv och bindande.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen verkar för att svenska regler skall gälla vid samarbete mellan svenska företag och företag i andra EU-länder när det gäller export av krigsmateriel.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen i det europeiska samarbetet när det gäller krigsmaterielproduktion verkar för en övergång från produktion av krigsmateriel till civil produktion.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att någon åtskillnad i riktlinjer mellan nya leveranser av krigsmateriel och följdleveranser inte görs, utan att samma regler som gäller för nya leveranser även skall gälla för följdleveranser.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det i riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport skall införas en särskild paragraf eller formulering som anger att det inte finns någon given rätt för en köpare av svensk krigsmateriel att erhålla följdleveranser.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige – ifall föregående yrkande avslås av riksdagen – återgår till den ursprungliga definitionen av begreppet följdleveranser, vilken inte medger så vida tolkningsmöjligheter som den nuvarande definitionen.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att krigsmaterielexporten till Mellanöstern åter skall upphöra.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om stopp för krigsmaterielexporten till de länder som i motionen anges under avsnittet Krigsmaterielexport till länder som kränker mänskliga rättigheter.

Motioner från allmänna motionstiden

2000/01:U401 av Berit Jóhannesson m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att Sverige i FN skall driva frågan om att klusterbomber förbjuds i enlighet med Ottawa-konventionens regler.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att Sverige i FN skall driva frågan om förbud mot depleted uranium i ammunition.

2000/01:U402 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

9. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en parlamentariskt sammansatt utredning med uppdrag att genomföra en konsekvensanalys av hur ett

svenskt medlemskap i WEAG påverkar efterlevnaden av de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport.

2000/01:U408 av Lars Ångström m.fl. (mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige inte skall tillåta export av krigsmateriel från Sverige till diktaturer.

2000/01:U411 av Göran Lennmarker m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om EU-gemensamma regler för krigsmaterielexport.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en gemensam EU-myndighet.

2000/01:U616 av Murad Artin m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige omedelbart avbryter sin krigsmaterielexport till Pakistan och andra grannländer inblandade i Afghanistankonflikten.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige inom EU skall verka för att all krigsmaterielexport till Afghanistans grannländer som är inblandade i Afghanistankonflikten avbryts.

2000/01:U633 av Karl-Göran Biörsmark m.fl. (fp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att EU bör upprätthålla sitt förbud från september 1999 mot vapenexport till Indonesien.